

Äkillisten rakennemuutosten toimikausi 2022

01/2023

Marjukka Aarnio – Elina Kauppinen – Pia Viljanen

**Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet**

Sisällys

JOHDANTO	1
ÄKILLISEN RAKENNEMUUTOKSEN TYÖVÄLINEET ARVIOITAVANA.....	1
ÄRM-ARVIOINTI	2
VEITSILUOTO	4
TOIMENPITEET JA RAHOITUS.....	4
TEM/VN RAHOITUS	4
TULEVAISUUDEN KÄRJET JA TAVOITTEET	4
KAIPOLA	6
TAUSTAA	6
KÄYNNISTETYT TOIMENPITEET.....	6
TEM/VN RAHOITUS	7
ITÄINEN SUOMI	8
RAHOITUS (TEM HALLINNONALA).....	8
ILMAILUALA	9
MAAKUNTAKENTÄT	9
RAHOITUS	10
TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT	10
FINNAIR 2022	10
PAIKALLISET RAKENNEMUUTOKSET	12
RAPALA / ASIKKALA.....	12
PYHÄJOKI / FENNOVOIMA	12
UTSJOKI	12
POSITIIVISET RAKENNEMUUTOKSET	14

JOHDANTO

Äkillisen rakennemuutoksen työvälineet arvioitavana

Äkillisellä rakennemuutoksella (ÄRM) tarkoitetaan tilannetta, jossa alueellisesti tai valtakunnallisesti merkittävä työnantaja tai toimiala irtisanoo suuren määrän työntekijöitä kerralla konkurssin tai laajan sopeuttamistoimenpiteen johdosta.

Erilaisilla kohdennetuilla ja tilanteen mukaan mitoitetuilla työllisyys-, elinkeino- ja aluekehitys- sekä muilla vastaavilla toimilla pyritään estämään aluetalouden taantuminen. Toimenpiteillä edistetään uusien työpaikkojen syntymistä, vanhojen uudistumista ja huolehditaan työntekijöiden mahdollisimman nopeasta uudelleentyöllistymisestä.

Lähtökohtana rakennemuutosten hallinnassa on alueen omien toimijoiden vastuu. Alueen hyvä valmistautuminen ja varautuminen lisäävät sen omien ja valtion panostusten vaikuttavuutta äkillisen ja jatku- van rakennemuutoksen tilanteessa.

Alueiden ohella ÄRM-toimintamallia on sovellettu myös tiettyjen toimialojen murrokseen kuten ilmailuala tai itäisen Suomen kehittämisspaketti. Äkillisten rakennemuutosten hoitaminen edellyttää useiden hallinnonalojen toimia, rahoitusta sekä laajaa yhteistyötä niin valtioneuvoston kuin aluetoimijoidenkin kanssa.

ÄRM-toimintamallia kehitetään ministeriöiden ja aluetoimijoiden yhteistyön perusteella jatkuvasti. Koska rakennemuutosten hoitamiseen liittyvät toimenpiteet ovat laaja-alaisia ja jakautuvat useiden toimijoiden vastuulle, kokonaiskuvan muodostaminen on monimutkaista. Eri alueet ovat soveltaneet ÄRM-toiminta-mallia omalla tavallaan. Alueen toimintaympäristö vaikuttaa paitsi tehtäviin toimenpiteisiin, myös tavoitteissa onnistumiseen.

Onko ÄRM rahoitusmallilla ja toimintatavalla saatu eri alueilla hyviä tuloksia? Poikkeavatko alueiden tulokset toisistaan? Eri alueiden elinkeinorakenteet tms. voivat vaikeuttaa tulosten arviointia. Onko rahoitus kohdistunut alueilla oikein elinkeinoelämää tukeviin toimenpiteisiin; onko siis rahoitettu oikeita asioita ja suunnattu sitä työllisyyden parantamiseen? Onko rahoitettu sekä työllisyystoimenpiteitä että korvaavan elinkeinotoiminnan kehittämistä ja onko tämä kohdistunut oikein? Mitä jatkossa voitaisiin kohdistaa rahoitus tarkemmin? Voidaanko eri alueille löytää yhtenäinen ÄRM-malli?

Muutokset ja murrostilanteet, osin ennakoimattomatkin, eivät tule vähenemään, vaan arvatenkin päinvastoin. Hyvä ennakointityö parantaa tilanteisiin vastaamista. Tämä edellyttää mm., että pystytään ennakoimaan rakennemuutoksia ja tunnistamaan niille herkkiä toimialoja sekä jo ennalta määrittelemään erilaisia toimenpiteitä, joilla voidaan etukäteen varautua murrostilanteisiin, negatiivisten lisäksi myös positiivisiin.

Murrostilanteisiin vastaamisessa on hyvistä toimintamalleista hyötyä. Tulevaisuuteen katsovia tekijöitä, kuten se, että alueella on jatkuvan elinkeinorakenteen kehittämisen seurauksena uudistuspotentiaalia, on varmasti jatkossakin keskeinen tekijä vaikuttavuuden näkökulmasta. Hyvät toimintamallit voivat tukea erilaisissa murrostilanteissa kuten pienemmissä paikallisissa murrostilanteissa tai positiivisten megainvestointien kohdalla.

Olkaa hyvä, kooste käytettäväksi vuodesta 2022.

Lue lisää: "Äkillisen rakennemuutoksen työvälineet arvioitavana" [Työvoimapolitiittinen aikakausikirja 3/2022](#) Artikkelit s. 66

ÄRM-ARVIOINTI

Arviointityö tilattiin vuoden 2022 alussa Owal Group Oy:ltä. Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) asetti ohjausryhmän (pj. alivaltiosihteeri Peltonen) ajalle 1.5.2022–28.2.2023 tukemaan ja ohjaamaan arviointi-työn edistymistä. Tavoitteena oli arvioida ÄRM-toimintamallin toimivuutta kokonaisuudessaan ja kehittää toimintamallia tulevaisuudessa.

Arviointi tehtiin viiden tapausalueen näkökulmasta:

- Kemi-Tornion alue: Veitsiluoto, 2021–
- Jämsä: Kaipola, 2020–
- Kouvola seutukunta: UPM-Kymmene Oyj paperitehtaat, Stora Enso Oyj paperi- ja kartonkitehtaat, Myllykoski Paper Oyj paperitehdas + metsäteollisuuden alihankkijat 2011–2012
- Rauman seutukunta: STX Finland Rauman telakka sekä UPM 2015–2016
- Salon seutukunta: Nokia Oyj puhelintuotanto + alihankkijaverkosto 2009–2015 sekä Microsoft 2016–2017

Rakennemuutoksiin liittyvien työllisyys- ja elinkeino- sekä aluekehittämistoimilla on tarvetta, koska

- talouden yleinen turbulenssitila jatkuu vuonna 2023, mikä on kytköksissä globaaleihin muutoksiin.
- koronakriisin sekä Venäjän Ukrainaan tekemän hyökkäyssodan vaikutusten myötä energian, raaka-aineiden ja komponenttien saatavuus on heikentynyt ja niiden hinta on noussut.
- Venäjälle suuntautuvan viennin romahtaminen vaikuttaa suoraan vientivetoisiin yrityksiin.
- matkailu- ja kaupan ala kärsivät venäläisten ja muiden kansainvälisten matkailijoiden vähenemisestä.
- metsäteollisuuden ongelmat liittyvät edellä mainittujen lisäksi Venäjältä tulleen puutuonnin päättymiseen.
- toimet vaativat poikkihallinnollista, pitkäjänteistä ja ennakoivaa lähestymistapaa sekä kytkeä laajempaan aluekehittämisen kehittämiseen. Vaikutukset kohtelevat eri toimialoja hyvin eri tavoin. ÄRM-toimintamallin kehittämistarpeet

Suositus 1. Seurantarakenteen luominen. ÄRM-tilanteisiin liittyen tulisi ÄRM-projektin yhteyteen rakentaa toimenpidekohtainen seuranta, joka mahdollistaisi henkilöiden ja yritysten seurannan ja rekisteritutkimuksen nykyistä tehokkaammin ja loisi perustan toimintamallissa toteutettavien toimenpiteiden seurannalle.

ÄRM-tilanteisiin on onnistuttu vastaamaan kohtuullisen hyvin. Keskeisiä tekijöitä ovat ÄRM-toimintaan liittyvä muutoksen hyväksyminen, toimenpiteiden eri aikajänteet ja muutoksen ja toiminnan pitkäjänteinen johtaminen. Eri toimijoiden vahvasta yhteisestä visiosta alueen kehittämiseksi on ollut hyötyä. ÄRM-tilanteet näkyvät pitkällä aikajänteellä. ÄRM-prosessin kesto näyttää olevan lähes kymmenen vuotta. Rahoituksen joustavoittaminen ja varautuminen

Suositus 2. Varautumisen rahoituksen uudelleenarviointi. ÄRM-rahoitukseen kaivataan tarkempia kriteerejä ja toisaalta lisää joustavuutta. TEM:n tulisi yhdessä valtiovarainministeriön kanssa arvioida, olisiko rakennemuutoksiin varautumiseen (tai laajempaan varautumiseen) syytä luoda erillinen momentti, joka mahdollistaisi varautumisen mahdollisiin rakennemuutoksiin ja rakennemuutosten hoitamiseen.

Suositus 3. ÄRM-projektointia tulee jatkaa ja projektin kautta pidentää yhdellä vuodella. ÄRM-toimintamalli on osoittautunut toimivaksi ja eri toimijoiden yhteistyötä tiivistäväksi. ÄRM-myöntövaltuutta tulee edelleen jatkaa ja kohdentaa ÄRM-projektien toteuttamiseen alueella siten, että toimikausi pitenee hieman nykyistä kahden vuoden projektisykliä pidemmälle. Tällä tuetaan erityisesti elinkeinopoliittisten toimenpiteiden käynnistämistä. Samassa yhteydessä tulisi joustavoittaa eri määrärahojen siirtoja eri momenttien välillä ja varmistaa, että kansallisessa yritystukirahoituksessa on mahdollisuuksien mukaan käytössä rahoitusta rakennemuutostoimintaan. Lisäksi tulee arvioida,

voidaanko rakennerahastovaroja käyttää ÄRM-toimenpiteisiin nykyistä monipuolisemmin ja laajemmin.

Alueiden kyvykkyyksien ja osaamisen kehittäminen

Suositus 4. Alueiden ennakoivan otteen vahvistaminen yhteistyössä alueen toimijoiden ja TEM:n kanssa. Tämä voisi tarkoittaa rakennemuutostilanteiden todennäköisyyden ja vaikutusten arviointia osana alueiden kehitysnäkymiä sekä alueilla erilaisten skenaariotöiden toteuttamista keskeisten toimijoiden keskuudessa alueen merkittävistä elinkeinotoimijoista. Parhaimmillaan tätä työtä tehdään jo laajasti alueen varautumissuunnittelun tai ennakkoinnin yhteydessä. Siihen liittyvät riskit ja analyysin arkaluonteisuus on kuitenkin tärkeä tiedostaa, ja toimintamallina sen pitäisi olla vain hyvin rajattu, alueen avaintoimijat kattava analyysi.

Valtioneuvostotason toiminnan systematisointi

Suositus 5. Viestintäprosessin mallintaminen valtioneuvosto- ja aluetason välillä. Valtioneuvoston ja alueiden tulisi yhdessä laatia ja kuvata varautumisen tilanteiden tai ÄRM-tilanteiden viestinnän prosessi. Tilanteen tullessa ajankohtaiseksi tämä kuvaus toimisi pohjana yhteiselle viestinnän suunnittelulle.

Suositus 6. Invest in -toimintojen vahvempi kytkentä rakennemuutostyöhön. Invest in -toiminnot ja Business Finlandin toiminnot tulisi kytkeä kansalliseen ÄRM-toimintamalliin siten, että ÄRM-tilanteeseen tunnistettaisiin ja nimettäisiin yhteyshenkilö näistä toiminnon.

VEITSILUOTO

Toimenpiteet ja rahoitus

Tehtaan sulkeminen vaikutti noin 670 henkilöön. Neuvottelujen seurauksena 550 henkilöä irtisanoitiin. Pääosa työsuhteista loppui vuoden 2022 ensimmäisen neljänneksen aikana. Vuoden 2022 lopun tilanne on, että henkilöstöstä 338 on työllistynyt, 154 eläköityy muutaman vuoden sisällä ja 58 henkilöstöstä etsii vielä ratkaisua. Vuonna 2021 aloitettiin ÄRM-toimet yhdessä TEM:n, Lapin ELY-keskuksen ja TE-toimiston sekä alueen oppilaitosten ja kuntien kanssa, myös OKM:n ja LVM:n osallistuivat neuvotteluihin tilannekuvasta. Kemiin perustettiin Pointti-toimisto, joka toimi yhteisenä kohtaus-rekrytointi-tapahtumapaikkana kaupungille, TE-toimistoille, oppilaitoksille sekä Stora Ensolle. Näiden toiminta jatkui vuonna 2022. Työnhakuvalmennus-yritys Saranen (Stora Enson HR-tuki) poistui kevään 2022 aikana Pointti-toimistosta. Digipolixen Invest in Veitsiluoto sai rahoitusta tammikuussa 2022. Prosessin aikana kartoitettiin erityisesti teollisia toimijoita esimerkiksi metsä- ja akkuteollisuuden sekä kiertotalouden sektoreilta.

Kemi-Tornion seutukunnan alueella on erinomainen potentiaali myös vetytaloudelle. Alueella on yleisesti teollisten polttoaineiden ja kaasujen tuotantoon, varastointiin sekä käyttöön erinomaiset edellytykset. Alueelle on suunnitteilla vetyputki-hanke yhdistäen Pohjois-Suomen ja Pohjois-Ruotsin. Alueen kehitysyhtiöt käyvät neuvotteluja isojen yhtiöiden kanssa pilottien ja tuotantolaitosten käynnistämiseksi. Alueella on käynnissä Vedyn mahdollisuudet Kemille -hanke. Lapissa aluekehittämisen keskiössä on suurhankkeiden ekosysteemit ja niiden kehittäminen (suurteollisuuden rinnalle haetaan uudenlaisia ratkaisuja). Matkailulla on myös merkittävä rooli Kemi-Tornio-alueella. Matkailun Master plan-tyo on jatkanut toimintaansa vuonna 2022. Kemi on investoinut ympärivuo-tiseen lumilinnaan. Lapin yliopistossa on aloitettu tutkimushanke, jossa tarkastellaan mm. Veitsi-luodon sulkemisen vaikutuksia lyhyellä (1-2 vuotta) ja keskipitkällä aikavälillä (3-5 vuotta). Alueel-lista ÄRM-toimintaa ohjaa työryhmä, jonka alaisena toimii pienryhmiä: työvoima-, toimintaympäristö ja yritykset sekä osaamisen ryhmä. Nopeaa koordinaatiota ja tilannekuvaa ylläpidetään viikoittain 007-työryhmässä.

TEM/VN rahoitus

TEM rahoitusta on myönnetty 2021 päätöksillä 12,7 M€. Osan sitoumuksista käyttö jatkui vuoden 2022 puolella kuten muutos- ja muutokoulutukset.

Tulevaisuuden kärjet ja tavoitteet

Vuonna 2021 Metsä Fibre ilmoitti biotuotetehdas-investoinnista (1,85 mrd.€). Olemassa olevat 250 työntekijää siirtyivät uuteen valmistuvaan tehtaaseen. Vaikutukset puun hankintaketjuihin olivat noin 1 500 henkilöä. Merkittävin työvoimatarve kohdistuu tehtaan rakentamisen aikaan. Työvoima-piikki tulee ole-maan talvella 2022–2023. Alueellisesti lyhyen ajantavoitteena on tukea työllistymi-ssä tai muissa ura-poluissa. Sen lisäksi vahvistaa yrityshankintaa ja vahvistaa palveluita kasvu-haikuksille yrityksille, sekä suunnitella strategia 1000 uuden työpaikan luomiselle. Tavoitteena on luoda 1000 uutta työpaikkaa uu-sien yritysten, alueen yrityksen kasvun sekä uusien aloittavien yrityksen kautta. Uutta kasvua yrityksiin haetaan teollisuuden, teollisen kiertotalouden, vihreän siir-tymän sekä digitalisaation kautta.

Raideliikenteen, sataman, väylien, lentoliikenteen ja maantiekuljetusten sekä tietoliikenneyhteyk-sien vaikutus isolla teollisuusalueella on aina merkittäviä, mikä luo mahdollisuuksia myös toimi-aloille. Veitsiluodon tehdasalue on logistisesti kiinnostavalla sijainnilla mm. Kemian sataman ja aktiivisen teollisuusympäristön läheisyydessä. Sataman kehittäminen on tärkeää vientiteollisuuden kannalta sekä valmiin tienfran. Tärkeää on, että huomioidaan satama-alueen raideinvestoinnit ja yhteydet naapurimaihin. Raideyhteyden Laurila-Tornio-Haaparanta sähköistämisen investointipää-tös on hyväksytty. Kehittämissuunnitelman mukaan uudet työpaikat syntyvät investoimalla teolli-seen kiertotalouteen, perusteellisuuteen ja matkailuun sekä kaupan ja palveluiden aloille. Valtiolta saatua tukea suunnataan yritysten uudistumisen, innovaatioiden ja osaamisen tueksi. Lisäksi tukea suunnataan vihreään siirtymään, digitalisaatioon ja teknologian hyödyntämiseen liittyvien valmiuk-sien parantamiseen. TEM-konsernin toiminnot liitetään mukaan prosessiin etenkin hanketasolla

kuten ELY, Invest in Finland, Business Finland, Finnvera ja Tesi. Käynnistyneitä elinkeinoelämän hankkeita: Koronasta kasvuun – kasvutavoitteinen hanke pk-yrityksille, Digipoliksens Invest in Veitsiluoto ja Vety-hanke.

Lapin materiaalipankki / Terhi Tuovinen

Lapin materiaalipankki / Terhi Tuovinen

KAIPOLA

Taustaa

Elokuussa 2022 Kaipolasta irtisanotuista oli työnhakijoina 125 henkilöä, joista työttöminä 91 (näistä noin 80 yli 57-vuotiaita), koulutuksessa 20 ja työssä yleisillä työmarkkinoilla 10 henkilöä. UPM:n yt-neuvottelut syksyllä 2020 Kaipolan tehtaan ja sen kolmen paperikoneen sulkemiseksi johtivat 437 työntekijän irtisanomisen.

Työllisyystilanne on Jämsässä toistaiseksi suhteellisen hyvä ja Kaipolan tehtaan työntekijöiden työllistyminen jatkuu. Kiinnostus koulutuksiin on lisääntynyt ja koulutusta on hyvin tarjolla niin Jämsässä kuin lähikunnissakin. Tehtaan lakkautuksen jälkeen erityisesti työvoimakoulutustarjonta alueella on lisääntynyt. Pohjoisessa Keski-Suomessa olisi myös työllisyysmahdollisuuksia hyvin tarjolla. Alihankintayritysten kontaktointi osoitti, että Kaipolan tehtaan lakkauttaminen johti mahdollisiin lomautuksiin tai irtisanomisiin vain muutamassa alihankintayrityksessä. Erityisesti työvoimapu- laa kokeneet yritykset ovat kiinnostuneita Kaipolasta irtisanotuista työntekijöistä.

Viimeisestä Keski-Suomen aikajanasta näkyy Kaipolan lakkautuksen vaikutus seutukunnan yritysten liikevaihtolukuihin. Jämsässä liikevaihdossa reilusti pudotusta yli -30 % (vertaa Äänekoski, jossa liikevaihdon nousu oli vastaavana aikana +15 %). Vaikutukset tuloverokertymään tulevat vähitellen eli käytännössä 2022 lopun ja 2023 aikana. Yhteisöveron tuotto tulee kaksi vuotta jälkijunnassa, ja se on riippuvainen koko elinkeinoelämän kokonaistuloksesta.

Käynnistetyt toimenpiteet

UPM Kymmene Oyj myi 15.10.2021 Kaipolan tehdasalueen Kaipola Green Port Oy:lle. Yhtiön tarkoituksena on kehittää ja vuokrata Kaipolan tehtaan tiloja teollisille toimijoille, jotka pystyvät toiminnassaan hyödyntämään kiinteistön keskeistä sijaintia ja vahvaa teollista infrastruktuuria. Teolliseen toimintaan ja erilaisiin logistisiin palvelutoimintoihin tiloja vapautuu vaiheittain niin, että valtaosa alueen tiloista on käytettävissä vuoden 2023 puoleenväliin mennessä. Toimijoiksi haetaan etenkin uusiutuvien materiaalien, uusiutuvan energian, energian varastoinnin ja kiertotalouden aloilla toimivia yrityksiä. Monia neuvotteluja on tällaisten sijoittumista harkitsevien yritysten kanssa käynnissä. Uuden omistajan tavoitteena on luoda hiilineutraalin materiaali- ja energiatuotannon yritysten ja toimijoiden solmukohta, jossa yritysten ja tutkimuslaitosten synergiat ja intressit kohtaavat. Tehtaan myynti mahdollisti myös aktiiviset toimenpiteet korvaavien työpaikkojen synnyttämiseksi.

Jämsän alueella järjesteltiin myös lämpövoimalan tilanne siten, ettei ongelmia paikallisille toimijoille syntynyt. Kaipola Recycling Oy, alueen ankkuriyritys toimii tällä hetkellä voimalaitoksen operaattorina ja tuottaa alueelle sähköä, höyryä ja lämpöä. Yritys toimii vielä toistaiseksi koetoimintaluvalla ja varsinainen ympäristölupahakemus on valmisteilla. Kaikki ei kuitenkaan ole sujunut aivan mutkattomasti; koetoimintaluvassa määritellyt päästöjen raja-arvot ovat ylittyneet usein ja ELY-keskuksen ympäristöviranomaisten on täytynyt puuttua asiaan. Yritys asentaa nyt päästöjä leikkaavan savukaasupesurin, jonka jälkeen ongelman oletetaan poistuvan. Aloittaessaan Kaipolassa yrityksellä oli 20–30 henkilön työvoimatarve, joiden rekrytointiprosessin hoiti yritys yhdessä TE-toimiston kanssa.

Jämsän kaupungin äkillisen muutoksen työryhmä on lopettanut toimintansa sellaisenaan, mutta yhteistyö jatkuu eri muodoissaan aluetta markkinoiden sekä Kaipolaan sijoittumista harkitsevia yrityksiä monin tavoin tukien. Yhteistyö on erittäin aktiivista, kaikkien toimijoiden kesken.

Jämsän kaupunki varautuu samanaikaisesti ilmailuteollisuuden positiiviseen rakennemuutokseen. Hävittäjähankinta, Ukrainan sota sekä Suomen todennäköinen Nato-jäsenyys tuovat uutta työtä Patrian Hallin tehtaille, kaupallinen ilmailu on toipumassa koronavaikutuksista ja Halliin Patrian kylkeen on sijoittunut useampia ilmailun ja komposiittiteknologian start up- tai kasvuyrityksiä. Kaipolaan tulevaisuudessa sijoittuvat ja ilmailuteollisuuden yritykset kilpailevat osin samasta työvoimasta. Rakennemuutoksen hallinta tulee edellyttämään mm. osaavan työvoiman kouluttamista, mutta myös panostuksia uusien koulutusmallien, työnvälityksen, yrityspalvelun, asumisen, jne. rat-

kaisuihin, jotta syntyneisiin työpaikkoihin löytyvät oikeat osaajat. Sekä Kaipolan että Hallin toimintoihin liittyen osaavan työvoiman saatavuuden arvioidaan olevan merkittävin haaste tulevina vuosina.

Jämsän alueella on matkailun osalta käynnistetty merkittäviä investointeja: tulevaisuuden työkonsepti, Kaipola diili kiihdyttämö, tulevaisuuden liikkumisen teknologiapuisto, asumista osaajille palvelukokonaisuus ja teollisen ympäristön ja paperinvalmistusteknologian hyödyntäminen testaustoiminnassa.

TEM/VN rahoitus

TEM on osoittanut Jämsän äkillisen rakennemuutoksen hoitoon yhteensä 8,5 M€ kahdella valtioneuvoston päätöksellä; (2020) 4,5 M€ aluekehitys- ja yrityshankkeisiin, (12/2021) 4,0 M€ Jämsän kaupungin tilannekuvan ja kehittämishankkeen perusteella. Lisäksi loppuvuodesta 2022 osoitettiin Keski-Suomen ELY-keskukselle 3 M€ lisämääräraha yritystukiin Kaipolaan kohdennettaviksi.

ITÄINEN SUOMI

Varautumisen ministerityöryhmä linjasi 13.5.2022, että hallitus selvittää ja valmistelee syksyn 2022 budjettiriiheen mennessä ehdotukset itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavista toimenpiteistä. Ministeriryhmä asetti valtiosihteerityöryhmän (pj. Ann-Mari Kemell, Timo Reina, Terhi Lehtonen, Pilvi Torsti, Ville Kopra ja Mikaela Nylander) asiakokonaisuuden valmistelua varten sekä sihteeristön (edustus TEM, VM, OKM, LVM, MMM ja YM) tukemaan valmistelutyötä.

Työryhmä muodosti tilannekuvan kriisin suorista ja epäsuorista taloudellisista vaikutuksista itäisessä Suomessa hyödyntäen käynnissä olevia selvitystöitä. Työryhmä arvioi myös itäisen Suomen toimijoiden kytkeytymistä koko Suomen logistiikka- ja arvoketjuihin sekä keskeisiin elinkeinosektoreihin.

Työskentelyn aikana kuultiin laajalti sidosryhmiä. Toimenpiteiksi valittiin 38 esitystä, jotka valikoituivat esitettyjen lausuntojen, kuulemisissa esitettyjen näkökantojen sekä taustalla olleen virkavalmistelun perusteella. Erityisenä tarkastelukulmana oli toimenpiteiden vaikuttavuus lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä. Toimenpiteiden työstäminen jatkuu työryhmän toimikauden päättymisen jälkeenkin.

Itäisen Suomen elinvoimaa lisäävien toimien tavoitteena on koko Suomen elinvoimasta ja kilpailukyvyistä huolehtiminen. Alueiden hyvinvointi voi perustua kestäväällä tavalla vain alueen omiin vahvuuksiin ja niiden pohjalta syntyvään positiiviseen kierteseen. Tukemalla alueen omia vahvuuksia mahdollistetaan myös järkevä erikoistuminen ja korkean jalostusasteen, omavaraisuuteen perustuvien ja vihreää siirtymää tukevien elinkeino-, koulutus- ja tutkimusekosysteemien syntyminen.

Työryhmän esittämät toimenpidekokonaisuudet: aluekehittämisen tukeminen, omavaraisuus ja fossiilienergiasta luopuminen, osaaminen, osaava työvoima ja työvoiman saatavuus, saavutettavuus sekä matkailu. [Raportissa](#) tarkastellaan myös eri rahoitusinstrumenttien käyttöä kriisin vaikutusten lieventämiseksi ja uusiin kehitysmahdollisuuksiin tarttumiseksi.

Toimenpiteiden toteuttamiseksi käynnistettiin TEM-vetoinen visiotyö. Itäisen Suomen kehittämissio perustuu kunkin maakunnan omiin vahvuuksiin sekä maakuntaohjelmissa ja älykkään erikoistumisen strategioissa tunnistettuihin osaamiskärkiin.

Työ- ja elinkeinoministeriö kutsui loppusyksyn 2022 aikana (Helsinki, Mikkeli) itäisen Suomen toimijoita yhteiseen keskusteluun. Keskusteluja jatketaan vuoden 2023 puolella (Lappeenranta ja Joensuu).

Rahoitus (TEM hallinnonala)

1,5 M€ kansallisia aluekehitysrahoja

12 M€ EU-aluekehitysrahoja

3 M€ kansallista yrityksen kehittämisavustuksen myöntämisvaltuutta

0,3 M€ alueellista kuljetustukea

80 M€ EU:n ulkorajayhteistyöohjelmiin 2021–2027 varattu rahoitus (EAKR) ja vastaava kansallinen valtion rahoitus

ILMAILUALA

Finnair käynnisti 5.10.2022 muutosneuvottelut, jotka koskivat Suomessa noin 770 johto-, päällikkö-, asiantuntija- ja toimihenkilötehtävissä toimivaa henkilöä. Toteutuessaan Suomessa vähentyisi noin 120 työpaikkaa. Neuvottelut eivät koskeneet lentävää henkilöstöä tai muita täysin operatiivisissa tehtävissä toimivia. Marraskuun lopussa päättäneiden neuvotteluiden seurauksena Finnairin hallinnosta väheni 90 tehtävää. Osalle henkilöistä pyrittiin tarjoamaan muita tehtäviä Finnairissa. Varsinaiset henkilöstövähennykset toteutetaan 02/2023 loppuun mennessä.

Finnair käynnisti 16.11.2022 matkustamohenkilökuntaa koskevat muutosneuvottelut, jotka liittyvät yhtiön alihankintasuunnitelmaan. Toteutuessaan tämä saattaa johtaa noin 450 työpaikan vähentymiseen Finnairin matkustamopalveluissa. Neuvottelut ovat vuoden 2023 alkaessa kesken ja muutosneuvotteluista tiedotetaan vuoden 2022 tilinpäätösjulkistuksen yhteydessä.

Irtisanomisen kohteeksi joutuvat työntekijät pääsevät jo irtisanomisaikana TE-toimiston muutosturvatoimenpiteiden piiriin (mm. infotilaisuuksia, työnhakupalveluita ja työnvälitystä, valmennusta, palkkatukea, työvoimakoulutusta, työkokeilua, tukea ja neuvontaa yrittäjyyttä harkitseville (ml. starttiraha). Lisäksi tarjolla on muita ammatillisia valmiuksia kehittäviä palveluita. Alueellista liikkuvuutta voidaan tukea liikkuvuusavustuksilla. TE-toimiston ilmailutiimi lopetti palvelun jo vuoden 2021 lopussa. Asiantuntijat siirrettiin muiden toimialapalveluiden alle. Irtisanotuille sekä kaikille ilmailualan työnhakijoille on tänä vuonna tarjolla ilmailualan osaamiskartoitus.

ELY-keskus järjesti Patrian toteuttamana lentäjien työnhakuvalmennusta neljä kertaa vuosina 2021–2022. Viimeinen valmennus toteutettiin marraskuussa -22. Palvelu oli tarkoitettu koko maan liikennelentäjille.

ELY-keskuksen kilpailuttamat tyyppikelpoisuuskoulutukset pandemian takia lentokelpoisuuden menettäneille lentäjille (simulaattorilennot) päättyivät vuonna 2022. Vuoden 2022 lopussa lentäjistä oli valtakunnallisesti työttömänä alle 100.

Maakuntakentät

Maakuntalentojen tukeminen perustuu eduskunnan myöntämään määrärahaan lentoliikenteen os- toista ja aiempaan vuonna 2020 tehtyyn väliaikaiseen ratkaisuun, jolla pyritään yhdessä kaupun- kien kanssa uudelleen rakentamaan markkinaehtoinen lentoliikenne viidelle lentoasemalle ko- ronapandemiaa edeltävää tasoa kohti. Eduskunta hyväksyi 11.3.2022 vuoden ensimmäisessä LTA:ssa 17 M€ lentoliikenteen julkisen palveluvelvoitteen kustannusten kattamiseen.

Säännölliset reittilennot kilpailutettiin Helsingistä Joensuun, Jyväskylän ja Kajaanin kentille sekä kolmioreittinä Helsinki-Kokkola-Pietarsaari sekä Helsinki-Kemi-Tornio lentoasemien välille ajalle 31.10.2022–30.7.2023.

Edestakaisia lentoja suunniteltiin olevan korkeintaan kaksi kertaa arkipäivässä suorilla yhteyksillä ja kolme kolmiolentoa Kemi-Kokkola-Helsinki välillä. Kysynnän mukaisesti palvelutasoa saatetaan nostaa kauden aikana budjetin sallimissa puitteissa. Saatujen tarjousten hinta oli 13,7 M€.

Euroopan globalisaatiorahaston tuki (EGR)

Vuoden 2022 lopussa päättyi EGR-rahoitettu projekti, jonka kohteena oli koronasta (2020–21) aiheutuneiden Finnairin yt-tilanteiden hoito. Yt-neuvotteluissa kohteena oli yli 500 henkilöä. Projektin asiakkaina oli pääasiassa catering, huolto- ja maahuolintahenkilökuntaa. Projektin päättyessä työtömänä on noin 80 henkilöä, jotka siirtyvät normaaliin TE-palvelun piiriin.

Rahoitus

TA:n vuoden 2022 AKKE-rahaman "ÄRM-momentilta" siirrettiin LVM:lle 6,4 M€. 1,3 M€ (vielä arvio) ERG, josta EU-rahaa 720 000 €, kansallista rahaa 580 000 €)

Tulevaisuuden näkymät

Kiina rajoittaa kansainvälisten lentojen määrää vielä toistaiseksi, mikä vaikuttaa Finnairin Aasian lentojen tarjontaan. Kansainvälinen lentoyhtiöiden etujärjestö IATA ehdottaa Venäjän ylilentokielon purkamista, jos Kiina alkaa avautua matkailulle vuonna 2023. Tällä hetkellä EU:n pakotteet estävät venäläisten lentoyhtiöiden lennot unionin alueella. Venäjä on vastannut EU:n pakotteisiin sulkemalla ilmatilansa eurooppalaisilta lentoyhtiöiltä. Venäjän yli kulkeva reitti Euroopan ja Aasian välillä olisi merkittävästi lyhyempi kuin muut reitit maanosien välillä. Ylilentokielto nostaa polttoainekustannuksia.

Finnairin reittien kysyntä on lähes normalisoitunut erityisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa.

Lyhyellä aikavälillä matkustuksen vahvan kysynnän ennustetaan jatkuvan. Finnairin toimintaympäristön epävarmuus kuitenkin jatkuu. Polttoaineen hinta on poikkeuksellisen korkea, ja myös inflaatio vaikuttaa kysyntään sekä kustannuksiin.

Finnair kertoo uuden strategiansa toteuttamisen etenemisestä (muutosneuvottelut) sekä vuoden 2023 tulevaisuuden näkymistään ja ohjeistuksestaan vuoden 2022 tilinpäätöksen yhteydessä (15.2.2023).

Maakuntakenttien tukeminen jatkuu heinäkuun loppuun, jonka jälkeen tavoitteena on jatkaa lentoja markkinaehtoisesti. Hankintapäätökseen (Traficom) sisältyy optiokausi 31.7.2023 - 28.4.2024, johon ei kuitenkaan ole osoitettu määrärahaa.

Suomen houkuttelevuutta matkailumaana kehitetään pitkäjänteisesti TEM:n, BF:n ja VF:n yhteistyöllä. Vaikutuksista hyötyvät ilmailun lisäksi valtakunnallisesti matkailutoimijat sekä alueet.

Finnair 2022

Osavuositarkastus 1.1.-30.9.2022 (vertailukausi=vastaava ajanjakso ed. vuonna)

Vuoden 2022 tilinpäätöstiedot ovat saatavilla 15.2.2023.

Matkustajamäärä kasvoi 399,9 % eli 6,6 milj. (1, Matkustajakäyttöaste oli 65,9 % (35,7 %).

Liikevaihto kasvoi 292,9 % vertailukaudesta ja oli 1 669,3 M€ (424,9 M€).

Vertailukelpoinen liikevaihto oli -181,8 M€ (-403,6 M€). Liiketulos oli -238,6 M€ (-394,2 M€).

Korkean polttoainehinnan negatiivinen kustannusvaikutus oli noin 303 M€ (valuutan ja suojausten vaikutukset ml.) vertailukauteen verrattuna.

Liiketoiminnan nettorahavirta oli 229,1 M€ (-149,8) ja investointien nettorahavirta -21,2 M€ (376,4 M€)*

Finnairin (Q 03/2022) nettotulos oli tappiollinen, mutta vertailukelpoinen liiketulos kääntyi voitolliseksi ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2019 viimeisen neljänneksen (Q 4/2019).

* Investointien nettorahavirta sisältää vuoden kolmannella neljänneksellä 29,1 M€ lunastuksia (26,3 M€ sijoituksia) rahamarkkinarahastoihin tai muihin lyhytaikaisiin rahoitusvaroihin (maturiteetti yli kolme kuukautta). Tammi–syyskuussa nämä lunastukset kasvoivat nettomääräisesti 26,1 Me (11,7 M€ lunastuksia). Ne muodostavat osan konsernin maksuvalmiuden hallintaa.

PAIKALLISET RAKENNUMUUTOKSET

Rapala / Asikkala

Rapala VNC konserni siirtää Rapala-uistinten ja Marttiini-puukkojen valmistuksen Viroon (Pärnu) ja toteuttaa irtisanomiset vuoden 2023 aikana. Yrityksen irtisanomiset tai työehtojen muutokset koskevat 53 henkilöä, joista 44 irtisanotaan Asikkalan toimipisteestä. Neuvottelujen piirissä oli 90 henkilöä. Yritys kertoo tuotannon keskittämisen Pärnuun tehostavan yhtiön tuotantoprosessia. Päätöksen taustalla vaikuttaa maailmantilanne. Konsernissa on selvitetty vaihtoehtoja työllistää henkilöitä esimerkiksi Heinolan suksitehtaalle.

Vääksyyn jää noin 50 hengen osaamiskeskus, jossa on muun muassa tuotekehitys-, ja tekninen osasto. Uistimet ja puukot suunnitellaan edelleen Suomessa.

Hämeen ELY-keskus on koonnut paikallisen äkillisen rakennemuutoksen koordinaatioryhmän. Koordinaatioryhmä on tehnyt yhdessä tilanneanalyysin ja kehittämissuunnitelman, joilla edistetään Asikkalan toipumista paikallisesta äkillisestä rakennemuutoksesta.

Kyseessä ei ole laajempi koko maakuntaa koskeva äkillinen rakennemuutos, mutta paikallisesti rakennemuutos on merkittävä. Asikkalassa oli 477 työnhakijaa syyskuussa 2022. Näistä työttömiä työnhakijoita oli 226. Asikkalan työvoima on 3 269 henkilöä ja työttömien osuus työvoimasta on 6,9 %. Mikäli kaikki irtisanotut jäävät Asikkalassa työttömiksi työnhakijoiksi nousee työttömien osuus työvoimasta 1,6 %.

TEMissä valmistellaan koordinaatorahoitusta (AKKE 100 000 €) vuoden 2023 alkuun, joka kohdennettaisiin innovaatioympäristön kehittämiseen, uusien investointien houkutteluun ja osaamiskeskuksen jatkokehitykseen.

Pyhäjoki / Fennovoima

Fennovoima Oy toimitti toukokuun lopussa 2022 työ- ja elinkeinoministeriöön ilmoituksen, jolla se peruu Hanhikivi 1 -ydinvoimalan rakentamislupahakemuksen. Yhtiö tiedotti toukokuun alussa päättäneensä venäläisen RAOS Projectin kanssa solmitun laitostoimitussopimuksen.

Fennovoima irtisanoi noin 350 ihmistä. Henkilöstövähennykset toteutettiin vuoden 2022 aikana. Vuoden 2023 alussa yhtiöllä on vähennysten jälkeen alle 10 työntekijää.

Pyhäjoella on valmisteltu talousalueen toimintasuunnitelmaa, jolla kartoitettaisiin alueelliset tarpeet ja mahdollisuudet vakaan ja puhtaan energian tuotannolle sekä pyritäisiin löytämään parhaat ratkaisut jo kehitetyn infran hyödyntämiseksi sekä luotaisiin etenemissuunnitelma. TEM on myöntänyt hankkeelle rahoitusta 400 000 euroa joulukuussa 2022.

Utsjoki

Valtioneuvoston päätöksellä TEM myönsi joulukuussa 2021 kalastuskiellosta aiheutuneen paikallisen elinkeinoelämän muutostilanteen hoitamiseen sekä koordinaatioon ja kestäväen elinkeinotoiminnan edistämiseen 300 000 €. Lisäksi ELY ja TE-toimisto on kohdentanut työvoimapolitiittisia määrärahoja sekä hankerahaa alueen elinkeinon kehittämiseen.

Alueella on tehty laajasti yhteistyötä kuntien, ELYn, TE-toimiston, oppilaitoksien ja maakuntaliiton sekä muiden keskeisten toimijoiden kanssa. Utsjoen elinkeino- ja toimintaympäristö poikkeaa muista Lapin kunnista ja se tuo oman omaleimaisuutensa alueen kehittämiseen. Erityisesti alueen matkailuelinkeino kärsii matkailu- ja kalastuslupatulojen vähentymisestä. Tilanteen työllisyysvaikutukset kohdistuvat välillisesti matkailuun ja palvelujen tuottajiin.

Utsjoella on investoitu julkisella ja yksityisellä puolella vahvasti viimeisten vuosien aikana. Arvioiden mukaan alueella on potentiaalia käynnistää uusia investointeja. Pienemmissä investoinneissa merkittävä tuki tulee maaseutu- sekä Leader -toiminnan ja rahoituksen kautta. Kansallisen rahoituksen lisäksi vuonna 2022 oli haettavissa Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman (RRF/RRP) mukaista EU-rahoitusta.

POSITIIVISET RAKENNUMUUTOKSET

Positiivisella rakennemuutoksella tarkoitetaan alueella käynnistettävää yritysinvestointia, joka vaatii onnistuakseen tiivistä yhteistyötä alueen eri toimijoiden ja investointia tekevän yrityksen kesken. ÄRM-arvioinnissa suositeltiin, että kansallisia Invest in –toimintoja ja alueyhteistyötä lisätään.

Ratkaistavana on yrityksen asettuminen alueelle, työvoiman saatavuus, osaavan työvoiman houkuttelu alueelle, alueen saavutettavuus sekä työvoiman asettuminen alueelle tai sen lähikuntiin. Yhteistyöryhmässä ovat mukana ELY-keskus, TE-toimisto, alueen kunnat/kaupungit, alueella toimiva kehittämissyhtiö, oppilaitosten edustaja, maakunnan liitto sekä yhtiön/yhtiöiden edustajat.

Ennakointi on positiivisissakin rakennemuutoksissa onnistumisen merkittävä tekijä osaavan työvoiman, alueen saavutettavuuden ja sujuvien luvituskäytäntöjen osalta.

Suomeen on kohdistunut kiinnostusta investoida mm. akku- ja vetyaloille.

Akkuala on viime vuosina vahvistunut uusilla toimijoilla ja mittavilla investoinneilla. Suomen edellytyksiä kilpailukykyisen ja kestäväan akkuteollisuuden luomiseksi on kartoitettu valtioneuvoston kansallisessa akkustrategiassa (2025 asti). Kansallisen akkustrategian päämäärien saavuttamiseksi alalla tarvitaan osaamisen lisäämistä ja laajentamista. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus (JOTPA) on hankkimassa akkuteollisuuden arvoketjuun liittyvää koulutusta. Koulutuksilla vahvistetaan osaamista erityisesti kansallisen akkustrategian fokusalueilta arvoketjun alku- ja loppupäähän, tuotanto- ja prosessitekniikkaan sekä kunnossapitoon.

Koulutuksilla vastataan työmarkkinoiden positiivisen rakennemuutoksen aiheuttamaan osaamis- ja palveluiden kysyntään ja koulutustarpeeseen, johon nykyinen koulutusjärjestelmä ei tarjoa valmiita koulutuksia.

Vedyllä on keskeinen merkitys vihreässä siirtymässä. TEM julkaisi kesäkuussa ilmasto- ja energiastrategian (Hiilineutraali Suomi 2035). Suomeen ollaan saatu ja saamassa merkittäviä vetyinvestointeja lähivuosina (esim. P2X Solutions/Harjavalta, CPC Finland/Kristiinän kaupunki, Ren-Gac/mm. Lahti, Tampere, Mikkeli). Investointien toteutumiseksi positiivisiin rakennemuutoksiin on varauduttava ympäri Suomea.

Vedyllä on keskeinen merkitys vihreässä siirtymässä.